

Lotis Dolënga – o estetică a existenței

Diana VRABIE

Moment de maximă amplitudine culturală, de împlinire a tuturor virtualităților anterioare, epoca dintre cele două războaie mondiale a impus în plan literar noi experimentări spectaculoase, înregistrând evoluții de valoare evidente, asimilabile celor din literatura europeană din aceeași perioadă. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, romanul se înscrie pe coordonate noi, definite între altele, printr-o puternică reformare a subiectivității, declarându-se împotriva presiunilor de orice fel ale sistemelor obiective. Socialitatea lasă locul intimității, subiectivului, mediul exterior încetând a mai fi o proiecție a eului personajului. Scriitorul tinde să pătrundă în conștiința eroului său, pentru a urmări acolo reflectarea realității exterioare. Evident, se diversifică și modalitățile de transfigurare artistică a realului, un rol important revenindu-i acum fluxului de conștiință, introspecției, monologului interior, parabolei etc.

Cercetând manifestările în proza românească din Basarabia între cele două războaie mondiale se poate constata că nici una din orientările literare ale epocii nu a rămas străină scriitorilor dintre Prut și Nistru. În pofida dominantei autohtoniste prezente în literatură și promovată de revistele „Viața Basarabiei”, „Bugeacul”, „Cuget Moldovenesc”, „Poetul”, „Pagini basarabene”, în poezia lui George Meniuc, Nicolae Costenco, Al. Robot, Emilian Bucov, Bogdan Istru, Andrei Lupan, Teodor Nencev străbat reminiscențe ale simbolismului, futurismului, expresionismului, imagismului, dadaismului și suprarealismului, chiar dacă anunță un *eclectism* specific oricărui debut. La fel cum prin romanele lui Mihail Curicheru (*În deal la cruce* (1938); *Fundul negru* (1940)) sau cele ale lui Iordan Botna (*Pământul ispitelor* (1935); *Satele* (1938)), sau prin prozele scurte semnate de Gh. Madan, Sergiu Victor Cujbă, Mihail Bârcă, Petre Cazacu, Gheorghe Bujoreanu, Dragomir Petrescu ș.a. se ilustrează mai toate etapele evoluției prozei românești din *secolul trecut* cu *modele iluministe, sentimentaliste, romantice, realiste, naturaliste și sămănătoriste*.

Personajul romanului din această perioadă devine, după afirmația lui Anton Cosma, „o conștiință hipersensibilă”, „un erou problematic dominat însă până la anihilare de idealul său”¹ sau e individul neînțeleș de societate și de aceea retras în sine, este inadaplatul în societate, frustratul. El se află „în căutarea timpului pierdut și deopotrivă în căutarea unei identități...”, se înfruntă în propriile patimi și idealuri (care sunt ființa lui)”, relevă, în același sens, Nicolae Manolescu.² În mod semnificativ, și proza de inspirație citadină din Basarabia este reprezentată de protagoniști intelectuali, aflați în căutarea propriei identități, devorați de drame de conștiință (cazul personajului Vania din romanul *Însemnările unui flămând* de Ioan Sulacov) sau dezechilbrați lăuntric de complexe ale vârstei ori ale crizei de formare a personalității (cazul lui Ygor din romanul *Music-hall* de Al. Robot sau cel al lui Ann din *Zilele nu se întorc niciodată*

¹ Anton Cosma, *Romanul românesc și problemele omului contemporan*, Cluj-Napoca, Dacia, 1988, p. 54.

² Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, vol. I, București, Minerva, 1991, p. 34.

de Sorana Gurian). Manifestând un protest discret față de canoanele eposului tradițional, unii scriitori pledează pentru „haina” *jurnalului intim* (cazul romanului *În ghearele Vulturului* de Lotis Dolënga sau *Însemnările unui flămând* de Ioan Sulacov) ori a *memorialisticii* (*Povestea Vulturului. Memorii* de Nicolae Costenco; *În preajma revoluției* de C. Stere). Cu toate acestea, literatura din Basarabia între cele două războaie mondiale rămâne și astăzi un continent desconsiderat și insuficient explorat, cu minime șanse de recuperare integrală, dat fiind și faptul că un impresionant fond de cărți a fost ars, cenzurat, predat securității și nerestituit. Apreciat, în general, unilateral de către critică, spațiul literar în cauză se cuvine astăzi a fi revăzut și reconsiderat, dacă ținem să avem o imagine a lui cel puțin veridică.

Un capitol fie chiar și modest din istoria literaturii române ar trebui să-i aparțină și poetei, publicistei și romancierei Lotis Dolënga, creația căreia ar putea face față exigențelor oricăror antologii sau enciclopedii de rezonanță națională. O intelectuală de aleasă formație, Lotis Dolënga s-a afirmat, prin preocupările sale, în domenii esențiale ale vieții culturale (istorie, didactică, literatură) și prin aceasta a avut o contribuție remarcabilă la dezvoltarea literaturii din Basarabia. În această epocă a revizuirilor declarate, recuperarea creației acestei scriitoare ar trebui să se înscrie în seria de acțiuni duse în vederea completării unor goluri evidente din istoria literaturii noastre, proces care, trebuie să recunoaștem, se produce cu multă lentoare.

Câteva informații referitoare la debutul scriitoarei le regăsim în antologia *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, coordonată de Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu.³ O tentativă de reconstituire a biografiei scriitoarei a fost întreprinsă și de Iurie Colesnic, în volumul *Basarabia necunoscută*.⁴ Descifrând un arbore genealogic complex, cercetătorul oferă numeroase informații referitoare la formarea intelectuală a poetei, insistând și asupra relației ei cu scriitoarea Irina Stavski. Unele referiri la creația lirică a scriitoarei le realizează criticul Mihai Cimpoi, în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, reținând, printre altele, romantismul „parcă scos de la naftalină, reactualizat din cuferele bunicilor literari mai cu seamă în registrul unui soi de morbidețe mistică”, dar și sensibilitatea feminină „ce se vrea profund dramatică”⁵. În volumul *Tentația sincronizării*, capitolul *Camil Petrescu și însemnele noi ale romanului*, cercetătorul Alexandru Burlacu dedică mai multe pagini prozei scriitoarei, surprinzând „asimilarea unei noi structuri”, reductibile, în fond, la stilul de jurnal intim adoptat în romanul *În ghearele Vulturului*, precum și „determinismul social în neantizarea ființei” și „voluptatea scrierii”⁶ asemănătoare celeia întâlnite la personajele camilpetresciene. Studiile menționate oferă însă referințe lapidare doar la unele aspecte din viața și creația scriitoarei, fără a fi edificatoare pentru întreaga ei activitate. Chiar și recenta sinteză literară documentară, **Dicționarul scriitorilor români din Basarabia (1812-2006)**, elaborată sub egida Muzeului Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu” și apărut prin contribuția Editurii Prut Internațional, ce prezintă o încercare serioasă de recuperare a valorilor literare basarabene, nu este mult mai generoasă în ceea ce privește elucidarea segmentului în discuție.

³ Cf. *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, selecție de Al. Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, Hyperion, 1990.

⁴ Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, vol. II, Chișinău, Editura Museum, 1997, p. 144-149.

⁵ Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002, p. 125.

⁶ Alexandru Burlacu, *Tentația sincronizării*, Timișoara, Editura „Augusta”, 2002, p. 224-225.

Personalitate originală a literaturii interbelice, Lotis Dolënga a lăsat o operă bogată, ce își menține și astăzi interesul literar, dar care a fost valorificată insuficient. Ca și necunoscută pentru marele public, în ciuda multor volume publicate, Lotis Dolënga nu poate ieși nici din „conul de umbră” al criticii, care, deși îi recunoaște validitatea estetică, ezită să-i fixeze un loc în contextul epocii. Cu excepția câtorva date de istorie literară, asupra biografiei scriitoarei planează o serie de inexactități, care converg într-o veritabilă enigmă. În lipsa documentelor și a mărturiilor suficiente pentru o confruntare explicită, o parte considerabilă din viața reală a autoarei volumului *În ghearele Vulturului* apare destul de confuză. Cu toate acestea, o încercare de reconstituire a vieții și activității scriitoarei nu este chiar imposibilă. Atunci când e prezentată în enciclopedii și dicționare, informația primară despre Lotis Dolënga e cam următoarea: Elizabeta Eliade s-a născut la 10 septembrie, la Brătușeni, județul Bălți. A adoptat numele literar Lotis Dolënga. A mai semnat – El. Dolënga-Eliad (v. *Svonuri*, 1937). A decedat la București, în anul 1961.

Dincolo însă de această informație sumară rămâne intact un imens strat informațional, care nu numai că ne dezvăluie amănunte despre viața și activitatea scriitoarei, dar ne decodifică și proveniența numelui literar, descoperind un arbore genealogic de-a dreptul original. În acest sens, cercetătorul în materie de genealogii basarabene, Gheorghe Bezviconi⁷ dedică un capitol substanțial familiei Șișco, insistând asupra activității tatălui poetei, Iosif Cezarievici Șișco, căsătorit cu Eliza Kuzminski, născută Gafenco.

„Strămoșul familiei Șișco, – scrie Gh. Bezviconi, – este un barunos (boier) lituan, poreclit de poloni Dolenga, proprietar, în Lituania, al castelului Szysko (Șișco). Deși era păgân, aflându-se ca prizonier sau ostatic la Cracovia, el a absolvit colegiul din acea localitate, luând parte la Cruciada I (1096). Când Ierusalimul a fost cucerit, Dolenga s-a creștinat, la întoarcerea în Polonia, primind blazonul zis „Dolënga”.

Urmașul lui Dolënga, Mihail Șișco, (purtător – Iu. C.) al blazonului „Dolenga”, în 1373, era castelan la Vășgorod. El, după unirea polono-lituană (1387), a fost înscris printre neamurile senatoriale, căzând în luptă, în 1410, când, la Grumwald și Tannenberg, slavii au zdrobit pe cavalerii germani. De la strănepotul său, Teodor, născut pe la 1465, începe arborele genealogic al familiei Șișco.” [5. p. 144]

Altă filă impresionantă din descrierea lui Bezviconi cuprinde biografia lui Iosif Cezarievici Șișco, tatăl poetei, născut la 13 decembrie 1866, la Voznesensk (Herson), în familia generalului Iosif Iosifovici Șișco și a Casildei Lucașevici (sora vestitului revoluționar polonez Isidor Lucașevici, omorât în 1863). A sosit în Basarabia pe când avea doar șase ani, fiind adus la vestitul pension al pastorului Faltin. Mai târziu a absolvit Liceul Militar „Contele Arakceev” din Nijnii-Novgorod (1884) și Școala Militară „Împăratul Pavel” din Petersburg (1886). Ulterior este trimis să-și facă serviciul la Chișinău, în brigada 14 de artilerie, unde, în 1889, i se acordă gradul de locotenent, iar în anul 1891 se căsătorește cu Eliza Kuzminski, mama poetei. Tinerii soți s-au stabilit la Brătușeni, la moșia Anei Nicolaevna Kuzminski, localitate în care se va naște viitoarea poetă. Activând în calitate de vicepreședinte al zemstvei provinciale (1904), judecător de pace (1909), director al unei filiale a Băncii Ruse de comerț extern (1913), revoluția îl va găsi la datorie, păzind podul peste Nistru la Râbnîța, în cadrul miliției

⁷ Cf. Gheorghe Bezviconi, *Din trecutul nostru*, 1933, nr. 2, p. 5.

basarabene. Mai târziu devine comisar al Guvernului Provizoriu pentru județul Bălți, precum și unul dintre inițiatorii primei adresări de Unire a Basarabiei. A decedat la 22 aprilie 1927, la Brătușeni.

Câteva date biografice prefigurează și conturează personalitatea scriitoarei Lotis Dolënga încă din tinerețe. Provenind dintr-o familie de boieri, ea a copilărit și a studiat în Franța. Și-a definitivat studiile în România, a întreprins mai multe călătorii de documentare în străinătate, alegându-și drept obiect de studiu istoria. A reușit să se realizeze în multiple planuri, într-o perioadă relativ scurtă, punând în toate preocupările mult suflet și patimă. A început să scrie pe când avea 12 ani. Pasiunea sa pentru lectură, energia nestăvilită de a surprinde cu acuitate realul, puterea de muncă la o vârstă atât de fragedă erau de-a dreptul uluitoare. Primele încercări literare, destul de firave, nu lăsau însă să se ghicească posibilitățile creatoare ale autoarei.

După mai multe rătăcirii, își va lega destinul de orașul Bălți, unde, până în 1940, va activa în calitate de profesoară de limba franceză la un liceu de fete, reușind să se recomande printr-un vast orizont cultural. Scriitoarea Irina Stavschi a cunoscut-o în acele timpuri, amintindu-și: „O doamnă frumoasă, cu trăsături fine, cu ochi alungiți, plini de gânduri și de taine. Ținută distinctă, denotând noblețe încălzită parcă de grația-i firească, plină de fermitate” („Curierul de seară” din 4 martie 1989).

Descendentă strălucită a unei dinastii de intelectuali, Lotis Dolënga participă activ la viața culturală din Basarabia interbelică. Colaborând intens la revistele: „Zvonul”, „Poetul”, „Moldova de la Nistru”, „Flori de stepă”, „Itinerar”, „Bugeacul”, „Viața Basarabiei”, „L' Independence roumaine”, „La Roumanie”, profilul ei se conturează printr-un număr impresionant de materiale ce constituie o parte considerabilă a creației sale. În „Viața Basarabiei”, cea mai importantă publicație basarabească interbelică, publică versuri din culegerea în curs de apariție *Cartea pe care El nu o va citi niciodată*, printre care și poezia *Năluciri*, publicată în numărul 11-12 din anul 1937.

Membră a Societății Scriitorilor Basarabeni, debutează în anul 1929 cu placheta de versuri *Le Luth brisé*, apărută la Editura „Carmen Sylva” din București. De altfel, este una dintre puținele scriitoare basarabene care se poate lăuda cu opera sa editată în limbile franceză, rusă și română. A publicat în franceză volumele *Le Luth brisé*, *L'idylle d' un poète*, *À l' Inconnu*, toate apărute la București, în anul 1929. În românește a publicat versuri în volumele: *Simfonia amurgului* (1937), *Petale de crizanteme* (1937), *Cartea ultimelor vise* (Bălți, 1940), *Picături de tristețe* (București, 1940), *Slove de jar* (București, 1941), *Simfonia amurgului* (1941, ediția II), *Flori albastre* (1942). În anul 1941, în ediția a doua a plachetei *Simfonia amurgului*, Lotis Dolënga anunță alte câteva lucrări: *Lotusul alb* (tragedie în versuri, în limba română) și *Les Griffes de l'Aigle*, *Le livre qu'il ne lira jamais* (*Jade et Cristal*), *La Bessarabie pittoresque* (roman-reportaj).

Într-o perioadă de înnoiri radicale, când estetica prozei occidentale câștigă în literatura română tot mai mulți adepți, când citadinizarea literaturii devine un dat estetic de prim ordin, iar eforturile de înnoire romanescă se remarcă la toate nivelurile, Lotis Dolënga, în pofida unui atașament față de genul liric, încearcă să se manifeste și în segmentul prozei, devenind autoarea câtorva romane: *În ghearele vulturului* (*De la Mayerling la Fort Belvedere*), apărută la Editura „Artă și adevăr”, în anul 1937 și *Lacul himerelor*, *Cei de prisos*, *Cetatea lui Arald*, ultimele trei fiind anunțate de autoare în curs de apariție, dar de urma cărora nu am reușit să dăm.

În limba rusă a editat, în anul 1937, placheta *Zavitki hrizantem*, fără să știm exact locul unde a fost tipărită. Avea anunțate pentru mai târziu și alte lucrări în limba rusă: *Narkozî i Astral*, *Zolotaia scazka* ș.a. După anul 1944 presupunem că au mai apărut și alte lucrări, despre care nu există însă nici o referință. În aceste condiții, o antologare în volum a lucrărilor acestei scriitoare merită să fie pusă cel puțin în discuție.

Născută în punctul de întâlnire, generator de forme hibride, al romantismului cu simbolismul, poezia lui Lotis Dolënga valorifică registrul universului fantasmagoric, de esență feministă romantic-desuetă: „Pe poarta zilelor pustii, / În gându-mi singuratec / Pășesc morbide frenezii / C-un pal amurg brumatec” (*Amurgește*). Așa cum observă criticul M. Cimpoi, poezia apare „marcată de o sensibilitate feminină romanțioasă și de fundaluri nocturne demonizate, țesute de ursitoare rele”, în care se conjugă „vagul simbolist cu lugubru romantic”.⁸ Poeta proiectează, pe orizontală, cortegii de fantome, tenebre, fâșii de lumină, caravane de bufnițe și stafii, de himere și miraje, iar pe verticală, coloane sonore ce ating țările celeste: „Năluci, himere trec încet, / prin ceruri rătăcite, / Delir, vedenii de ascet, / În luptă cu ispite” (*Năluciri*). Având o sensibilitate fină și o imaginație delicată, Lotis Dolënga a creat versuri discret învăluitoare, cantabile, încărcate de nostalgie, chiar dacă discursul său apare ocolit de reflecție. Formată ca sensibilitate de la primele cărți, ea scrie dintr-o impresionantă nevoie de a se da rui, provocată de o reală sensibilitate, expresie a feminității ei calde, grațios și perpetuu ocrotitoare.

Cultivând o poezie romantică, cu nuanțe simboliste, poeta construiește un decor emoțional, din care răzbate glasul adâncurilor vulcanice ale ființei: „În afundiș de cer plutește luna – / Rotund și preistoric submarin – / Un plop își acordează-n taină struna / Și prohodește moartea unui crin. / Tristeți nelămurite se ridică / În dornice spirale de parfum, / Când crinii încearcă să mai zică / Povestea unui mistic vis postum. / Oglinda vremii – marea – nu mai cântă, / Abia șoptind o rugă către mal, / Dar totuși uneori se mai frământă, / Atinsă de un lung sărut astral” (*Tristețe*, în „Viața Basarabiei”, nr. 11-12, 1940). Tristețea existențială este sugerată de o imagine biblică, din care răzbate chipul martirului răstignit: „Iar codru-nveșmântat în straie grele / Se-nalță pe o creastă – răzvrătit – / Și-ascunde sub brocart și catifele – / Picioare de Arhanghel răstignit” (*Tristețe*).

Teroarea istoriei își găsește în mod frecvent expresia artistică în *doină*, una dintre cele mai frecvente specii, în care se exprimă durerea poporului, și care obține o încărcătură inedită în *Doina pribegiei* de Lotis Dolënga. Răpirea Basarabiei se transformă într-o doină a pribegiei, adică a umblatului prin străini, de unde derivă drama *dezrădăcinatului*, din care poeții basarabeni au făcut un adevărat cult. Pentru poetul dezrădăcinat, Basarabia devine o Arcadie concepută „ca o antiteză a infernului pribegiei”,⁹ a rătăcirii printre străini. Dintr-un alt text al poetei, cu largi și semnificative sugestii străbate fiorul trist al celei pierdute „pe malul negrului abis”: „În noaptea vrăjilor ce mint / Și-a spaimelor tăcute / Tristețea totuși mi-o alint / Cu doinele-mi trecute” (*Năluciri*, în „Viața Basarabiei”, nr. 11-12, 1937).

Poetă intimistă, torturată parcă de-o acută ardere interioară, Lotis Dolënga se arată extrem de receptivă la ceea ce se întâmplă în jurul său. În semne numai de ea

⁸ Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. cit., p. 125.

⁹ Al. Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*, Chișinău, Editura „Tehnica-Info”, 2002, p. 83.

știute, autoarea citește destinul crud al omenirii care, parcă vrăjită de forțele obscure, lunecă pe panta războiului: „În zilele de groază, când omul pigmentează / Apusul roșiatic al vechilor culturi, / Pământul crud și sadic mereu se ospătează / Și soarbe sânge proaspăt cu mii și mii de guri” (*Glas de tun*, în „Viața Basarabiei”, nr. 2-3, 1941). Prinsă într-o dramatică căutare a fericirii amenințate de fatumul universal, poeta se autodefineste în următoarele versuri: „Voi împleni o nouă rapsodie/ Și voi cânta haotic, ireal,/ Miragiul unei fericiri prea mari,/ De rău prevestitoare./ Aprinsă în mii de focuri de bengal/ Pe creasta mișcătoarelor altare/ De mâna unor rele-ursitoare” (*Nocturnă*).

Acumulând accente diverse, din Coșbuc, Eminescu, Macedonski, Minulescu (un oarecare ton simbolist — fără a fi o simbolistă propriu-zisă), originalitatea versurilor ei derivă din fiorul personal, din timbrul feminin distinct, de care lirica îi este neconținut însuflețită: „Depărtate, magice lumini/ Tremură în ape ireale/ Și din cer – buchet de veșnici crini, -/ Raze cad în ploaie de petale. // Duișii nespuse s-au pierdut/ Scufundate-n valuri de tăcere./ Când o stea trimite un sărut / Florilor crispate de plăcere” (*Nocturnă*).

În anii '30, romanul basarabean se schimbă substanțial în sensul „noii structuri” teoretizate de Camil Petrescu. Transcriind aventuri existențiale, optând pentru formula jurnalului intim sau a autobiografiei, adoptând relatarea la persoana întâi, romanul scoate în prim plan *autenticitatea observației și trăirea intimă*. Prin volumul *În ghearele vulturului. De la Mayerling la Fort-Belvedere. Jurnalul unui arhiduce* (acesta este titlul întreg al romanului), Lotis Dolënga realizează o tentativă de racordare la noile tehnici narative moderne, pledând pentru *persoana întâi și forma jurnalului intim*, intercalat cu bilete, scrisori, acte oficiale, mărturii ale contemporanilor, uzând de elemente destinate *autentificării spațiului și timpului* (adică întemeierea acestora, ca realități perfect determinate în mod istoric și geografic), *limitând perspectiva narativă*, dar reușește prea puțin să convingă cititorul de autenticitatea scriiturii. Autoarea comite o gravă eroare chiar la începutul romanului „escortându-și” textul cu o adresare directă către cititor (*Cititorilor mei*), în care insistă să ofere unele explicații asupra genezei romanului, modalitate ce trimite mai degrabă către trucul romanticilor: „Mișcătoarea tragedie care s-a desfășurat acum vreo cincizeci de ani într-unul din statele Europei centrale, a fost împrăștiată în memoria noastră, renăscând sub condeul de maestru al unui scriitor francez. Opera sa a dat naștere unui film și iată că un alt copil al Franței, o vedetă a artei dramatice, cu tot atât talent și pricepere, a făcut să retrăiască pe ecranele întregii lumi, personalitatea frământată a unui prinț dispărut. Dar cu tot talentul lor și colaborarea eforturilor lor gigantice, unele puncte ale misterioasei drame, care s-a desfășurat pe treptele unui tron, a rămas totuși nelămurite. Iată de ce îmi permit la rândul meu să iau condeul, pentru a povesti în măsura științei și a puterii mele ceea ce o întâmplare a vieții m-a făcut să aflu.”¹⁰ Asigurarea persistentă că avem în față un jurnal intim al unui arhiduce contrazice formulele „cartea mea”, „ceea ce am creat aici”, „voi lăsa această sarcină altor scriitori” etc. De asemenea, autoarea se grăbește să formuleze tema romanului („dragostea constituie o piedică pusă de destin în calea principiilor de idei prea liberale”, privându-l pe cititor de această posibilitate. Astfel, autoarea pierde orice credibilitate, abordând această perspectivă demiurgică, omniscientă, dar merită a fi apreciat efortul în sensul asimilării noii structuri.

¹⁰ Lotis Dolënga, *În ghearele Vulturului*, București, 1937, p. 3.

Adoptând formula jurnalului intim, *În ghearele Vulturului* se constituie într-un veritabil testament sentimental pentru moștenitorii unui tron de stat de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Tentația autenticității derivă dintr-o dorință firească la orice creator, de a provoca publicul și de a se impune prin ceva nou față de ceea ce fusese până atunci și de a utiliza mijloace și efecte cât mai puțin exploatare. Romanul devine în continuare o acumulare de documente, fragmente, mărturii, reflecții, însemnări, extinzându-și tot mai mult orizontul de cuprindere. Autoarea citează din mari poeți și scriitori ai epocii, din memoriile principilor și principeselor. Pentru a demonstra autenticitatea tragicului sfârșit al existenței prințului Rudolf, se aduce și un fragment dintr-un comunicat oficial al vremii: „Astăzi, 30 ianuarie 1889, Alteța Sa Imperială și Regală, Principele moștenitor al Coroanei, Arhiducele Rudolf, a încetat din viață în urma unei rupturi de arteră...”¹¹ Astfel, autoarea își proiectează eroii într-un cadru geografic concret, chiar dacă extrem de relativ: „unul din statele Europei centrale”, oferind totodată și elemente de autentificare a timpului: „30 ianuarie 1889”.

Textul propriu-zis este însoțit de o scrisoare adresată unui prieten al principelui, martor al evenimentelor. Scrisoarea, care nu este altceva decât pretextul narațiunii, exprimă ultima dorință a principelui: „Îți las în păstrare însemnările mele, scrise în voia întâmplării pe foi volante – impresiile fugare ale unui suflet pe care un lanț secular îl încătușa, căutând să-l țintuiască la o stâncă de granit. Doresc să le păstrezi atât cât vei trăi și apoi, după moartea ta să fie depuse în mâini tot așa de sigure și cinstite ca ale tale și să fie publicate mai târziu, peste vreo cincizeci de ani, când toți cei care mă înconjoară azi mă vor fi urmat în mormânt.”¹² Impresia de autenticitate derivă aici din afișata *anticalofie* („însemnările mele, scrise în voia întâmplării pe foi volante”), *spontaneitate* („impresiile fugare ale unui suflet pe care un lanț secular îl încătușa”), *sinceritate* („însemnările mele”), toate mărci ale autenticității.

Încercând să evite perspectiva omniscientă, autoarea coboară în subsolul cărții, folosind o strategie pirandelliană. Din dorința de a convinge lectorul de autenticitatea jurnalului, ea face câteva notițe în subsolul paginii, demonstrând cunoștințe în domeniul istoriei literare. Astfel, cititorul este avertizat că lucrările scriitoarei Harry au apărut mai târziu de anul 1889, iar cititorul este rugat a considera „... acest motto și următoarele, extrase din opera ei, ca adăugate de mâna persoanei care a clasat însemnările arhiducelui.” Lăsând să se subântealeagă că i-ar reveni doar modestul rol de „regizor” al dosarului existențial, obținut nu din sursă directă, ci de la prietenul principelui, autoarea îi dă cuvântul adevăratului narator.

Revenind la scopul scrierii jurnalului, cităm din aceeași scrisoare a principelui către prietenul său: „Citește cu atenție aceste pagini. Clasează-le după ordinea de idei, pentru că nu sunt însumate cu date. Șterge cu grijă orice nume propriu, lăsând numai pe al meu și al tovarășiei mele. În acest fel mărturisirea mea nu va jigni sentimentele delicate ale vreunui pios descendent... Să nu crezi cumva că vreau să fac o paradă postumă a suferințelor și a frământărilor mele. Sunt departe de asemenea gânduri deșarte... Aș vrea ca gândurile mele să nu se piardă. Luptele și chinurile prin care am trecut, cântărirea adevărului, sărmanele mele dibuiri în întuneric, mărturisirea slăbiciunilor și a erorilor mele, vor putea servi drept lecție pentru alți nenorociți,

¹¹ *Idem*, p. 10.

¹² Lotis Dolënga, *În ghearele Vulturului*, p. 8.

suferind de aceeași boală ca și mine, într-o epocă, când Rațiunea a ucis Credința, fără să se explice totuși misterele Firii.”¹³ Pe lângă faptul că are menirea de a oferi o imagine adevărată asupra controversatei drame, trăite de principe, constituind totodată o „lecție pentru alți nenorociți”, jurnalul intim al arhiducelui mai are menirea și de a păstra buna memorie: „... Generația care ne va urma, va păstra, cu siguranță despre mine singura amintire, pe care dușmanii mei o vor lăsa, - chipul lui Don-Juan, al unui desfrânat, al unui disperat romantic, nevoit să curme un lung șir de scandaluri răsunătoare, printr-o sinucidere și mai senzațională, în brațele sărmanei copile, pe care o sedusese la început ca mai târziu s-o asasineze.”¹⁴ Însemnările reflectă, totodată, confesiunea unui individ, care caută să se elibereze prin scris, narațiunea având „un caracter existențial-katarktic”, fiind o „textistență **avant la lettre**”.¹⁵ Oferindu-ne retrospectiva unor evenimente trecute, personajul-narator suprapune peste emoția veche, emoția nouă provocată de retrăirea trecutului. Ca să reconstituie evenimentele, el nu recurge la documente, ci se bazează doar pe propria memorie, înregistrând tot ce se petrece în conștiința sa, tot conglomeratul de imagini și senzații, de reprezentări și impresii. Toate acestea se constituie într-un amestec hibrid, artificios. Așa cum observă Al. Burlacu „pasiunile, obsesiile, sentimentalitatea copioasă a unei lumi exotice și idilice – situându-se într-o tradiție ce pornește de la *Daphnis și Cloe* până la *Maitreyi* [...], – din păcate, sunt atât de simpliste și naive, încât ucide orice farmec al autenticității”.¹⁶ Autoarea uimește însă prin diversitatea de „tipuri” și exotismul situațiilor descrise, arătându-se interesată de analiza pasiunii erotice, precum și de descifrarea analitică a unui mediu de viață exotic.

Dincolo de unele insuficiențe, *În ghearele Vulturului* se face remarcabil prin pitorescul situațiilor descrise, prin determinismul social în neantizarea ființei și voluptatea scrierii, atestabile la personajul-narator. Scris la persoana întâi, utilizând formula jurnalului intim și dezvăluindu-și miezul confesiv, sacrificând voluntar temporalitatea în favoarea substanțialității, fiind compus din însemnări a căror suită urmează ordinea preocupărilor naratorului, *romanul reprezintă o încercare de asimilare a „noii structuri”*, urmând linia prozei autenticiste.

Lotis Dolënga – une esthétique de l'existence

L'article est consacré au rôle de la littérature roumaine de la région de Bessarabie qui a continué dans les conditions du temps respectifs, sa mission historique et culturelle, en étant une littérature de résistance et un trésorier de l'identité nationale et artistique. Nous nous rapportons prioritairement à l'œuvre de Lotis Dolënga (1905-1961), une auteur qui a crée en roumaine, mais aussi en français et en russe. On examine synthétiquement l'univers artistique de l'œuvre lyrique (*Le Luth brisé, L' idylle d' un poète, À l' Inconnu* etc.), ainsi que l'univers épique (*Les Griffes de l' Aigle, Le livre qu' il ne lira jamais (Jade et Cristal), La Bessarabie pittoresque*).

Universitatea „Alecu Russo”, Bălți
Republica Moldova

¹³ *Idem*, p. 8-9.

¹⁴ Lotis Dolënga, *În ghearele Vulturului*, p. 8-9.

¹⁵ Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 106.

¹⁶ Al. Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii ' 20- '30*, ed. cit., p. 205.